

6^η Ενότητα

Η μουσική εξημερώνει

Μουσικήν [...] πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος ἀσκεῖν,	Εἶναι ωφέλεια για όλους τους ανθρώπους να ασκούν τη μουσική
Ἄρκασι δὲ καὶ ἀναγκαῖον. [...]	για τους Αρκάδες όμως είναι αναγκαίο. [...]
Παρὰ μόνοις γὰρ Ἄρκασι πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ νηπίων	Γιατί μόνο στους Αρκάδες πρώτα πρώτα τα παιδιά από τη νηπιακή τους ηλικία
ἄδειν ἐθίζονται κατὰ νόμους τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας,	συνηθίζουν να τραγουδούν σύμφωνα με τους μουσικούς ρυθμούς τους ὕμνους και τους παιάνες,
οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχωρίους ἤρωας καὶ θεοὺς ὕμνουσι·	με τους οποίους ο καθένας σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα υμνεῖ τους τοπικούς ἤρωες και τους θεοὺς·
μετὰ δὲ ταῦτα [...] πολλῆ φιλοτιμίᾳ	μετά από αυτά [...] με μεγάλο συναγωνισμό
χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς ἀύληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις [...]	χορεύουν κάθε χρόνο με τη συνοδεία των αὐλητῶν του Διονύσου στα θεάτρα [...]
καὶ τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων	Και από τα ἄλλα μαθήματα
ἀρνηθῆναι τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγοῦνται,	δε θεωροῦν καθόλου ντροπή να παραδεχτοῦν ὅτι δε γνωρίζουν κάτι,
τὴν γε μὴν ὠδὴν οὐτ' ἀρνηθῆναι δύνανται	το τραγούδι ὅμως οὔτε μπορούν να ἀρνηθοῦν
διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν,	επειδὴ υποχρεωτικά ὅλοι το μαθαίνουν,
οὔθ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι	οὔτε, αν το παραδεχτοῦν, μπορούν να ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτό
διὰ τὸ τῶν αἰσchrῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο.	επειδὴ αὐτό θεωρεῖται ντροπή στην κοινωνία τους.

Ταῦτά τέ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλαι παρεισαγαγεῖν	Αυτά μου φαίνεται ότι τα θέσπισαν οι παλαιοί
οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν,	όχι για να καλλιεργήσουν τη φιληδονία και την επίδειξη πλούτου,
ἀλλά θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν	αλλά επειδή παρατηρούσαν τον μόχθο του καθενός
καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπνον καὶ σκληρόν,	και με λίγα λόγια την επίπονη και σκληρή ζωή,
θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἠθῶν αὐστηρίαν,	και επειδή έβλεπαν την αυστηρότητα των ηθών,
ἣτις αὐτοῖς παρέπεται	η οποία τους ακολουθεί
διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψυχρότητα καὶ στυγνότητα	εξαιτίας του ψύχους και της τραχύτητας του τόπου στον οποίο ζουν
τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς τόποις ὑπάρχουσαν.	και η οποία υπάρχει στο μεγαλύτερο μέρος αυτών των τόπων.

Σχόλια

κατὰ νόμους: Ο νόμος ήταν μουσικό είδος προς τιμήν του Απόλλωνα με τυπικά καθορισμένη μορφή, ένα πρότυπο σύνθεσης και εκτέλεσης μεγάλου αισθητικού κύρους, το οποίο όφειλε να ακολουθεί απαρέγκλιτα ο αοιδός, ο κιθαριστής ή ο αυλητής. Συνδύαζε μελωδία, τρόπο, είδος, κλίμακες, ρυθμό και πολλά άλλα μουσικά στοιχεία σε ενιαία αντίληψη και σύστημα κανόνων.

τοὺς ὕμνους: Λατρευτικά άσματα προς τιμήν θεών ή ηρώων που ψάλλονταν από χορό με τη συνοδεία κιθάρας. Ο Πίνδαρος, ο Βακχυλίδης και ο Σιμωνίδης συνέθεσαν ὕμνους προς τιμήν κορυφαίων αθλητών αλλά και για τη συνοδεία πανηγυρικών εορτών. Σύμφωνα με τον Παιουσανία, αγώνας ὕμνων θεσπίστηκε για πρώτη φορά προς τιμήν του Απόλλωνα στους Δελφούς.

παιᾶνας: Ο παιάνας ήταν χορικό (δηλ. χορωδιακό και συνοδευόμενο από ρυθμικές κινήσεις) άσμα αρχικά προς τιμήν του Απόλλωνα και στη συνέχεια προς τιμήν άλλων θεών. Περιείχε συνήθως ευχαριστίες για τη λύτρωση από κάποιο κακό· αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως θριαμβευτικό επινίκιο άσμα και ως πολεμικό εμβατήριο.

χορεύουσι κατ' ἑνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις: Ιερό τραγούδι του Διονύσου ήταν ο διθύραμβος. Περί το 600 π.Χ. ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος ανέθεσε στον Αρίωνα τον Μηθυμναίο να του δώσει τεχνική μορφή. Τελικά ο διθύραμβος παρουσιαζόταν από χορό πενήντα ανδρών που σχημάτιζαν κύκλο· τα μέλη του χορού εμφανίζονταν μεταμφιεσμένα σε τραγόμορφους Σατύρους (συνήθεις

ακολουθούς του Διονύσου) και τα θέματα του άσματος ήταν σχετικά με τις περιπέτειες και το μεγαλείο του θεού. Καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στις δωρικές περιοχές και αποτέλεσε το υπόβαθρο στο οποίο βασίστηκε το λυρικό στοιχείο της αττικής τραγωδίας.

θεωρούντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπονον καὶ σκληρόν, θεωρούντες δὲ τὴν τῶν ἠθῶν αὐστηρίαν: Ο Πολύβιος πιστεύει ότι η μουσική ξεκουράζει τον άνθρωπο από την καθημερινή σκληρή εργασία, ενώ το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τον χαρακτήρα του. Πρόκειται για αντιλήψεις οι οποίες και σήμερα είναι αποδεκτές.

Ερωτήσεις

1. Ποιες συνήθειες των Αρκάδων αποδεικνύουν κατά τον Πολύβιο τη στενή σχέση τους με τη μουσική και με το τραγούδι;

Οι Αρκάδες θεωρούσαν αναγκαία την ενασχόληση με τη μουσική γι' αυτό και συνήθιζαν τα παιδιά τους απ' τη νηπιακή κιόλας ηλικία να τραγουδούν ύμνους και παιάνες σύμφωνα με τους καθορισμένους μουσικούς ρυθμούς. Τα λατρευτικά αυτά άσματα τιμούσαν θεούς και τοπικούς ήρωες, γεγονός που συνέδεε τη μουσική τόσο με τη θρησκευτική διάσταση της κοινωνικής ζωής όσο και με την διαχρονική ανάγκη να υμνούνται τα ηρωικά πρόσωπα, και άρα η ιδιαίτερη ιστορία κάθε τόπου. Επίσης, οι Αρκάδες συνήθιζαν να διοργανώνουν κάθε χρόνο χορούς αφιερωμένους στο θεό Διόνυσο, όπου η συμμετοχή των παιδιών γινόταν με μεγάλη προθυμία.

Ενδεικτικό, άλλωστε, του πόσο στενή ήταν η σχέση των Αρκάδων με τη μουσική αποτελεί και το γεγονός ότι ενώ δεν θεωρούσαν ντροπή να παραδεχτεί κάποιος μαθητής ότι δεν γνωρίζει κάτι από τα άλλα μαθήματα, το θεωρούσαν απαράδεκτο να ειπωθεί κάτι τέτοιο για το τραγούδι, καθώς αυτό αποτελούσε υποχρεωτικό μέρος της εκπαίδευσής τους και πολύ περισσότερο επειδή το θεωρούσαν ντροπή να μη γνωρίζει κάποιος να τραγουδά.

2. Τι ήθελαν να πετύχουν οι Αρκάδες καθιερώνοντας την καλλιέργεια της μουσικής και του τραγουδιού;

Η καλλιέργεια της μουσικής και του τραγουδιού ήταν για τους Αρκάδες ένας τρόπος να εξισορροπήσουν την επίδραση που τους ασκούσε το ψυχρό κλίμα και η τραχύτητα του περιβάλλοντος. Είχαν, δηλαδή, διαπιστώσει πως η αυστηρότητα των ηθών τους ήταν συνέπεια του χώρου στον οποίο ζούσαν, γι' αυτό και ήθελαν μέσω της μουσικής να διασφαλίσουν μια πιο ήπια εξέλιξη του χαρακτήρα τους.

Συνάμα, θεωρούσαν πως η μουσική τους προσέφερε τη δυνατότητα να ξεκουράζονται και να ηρεμούν από την ένταση του σκληρού καθημερινού μόχθου. Λόγω και πάλι του ιδιαίτερου γεωγραφικού τους χώρου οι Αρκάδες ήταν αναγκασμένοι να αντιμετωπίζουν μια επίπονη καθημερινότητα με ποικίλες δυσκολίες, που έπρεπε με κάποιο τρόπο να βρίσκει εκτόνωση, προκειμένου να διασφαλιστεί η ψυχική εκείνη γαλήνη και ηρεμία που χρειάζονται για την άρτια διαμόρφωση της ανθρώπινης προσωπικότητας.

3. Ο Πολύβιος αναγνωρίζει στο κείμενο στενή σχέση ανάμεσα στη γεωγραφική θέση και το κλίμα ενός τόπου και στις συνήθειες των κατοίκων του. Πώς επηρεάζει τη σχέση αυτή ο σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός;

Η αντίληψη αυτή είναι γενικά αποδεκτή από παλιά. Ο Θουκυδίδης (1.2) εξηγεί κάποιες ιστορικές εξελίξεις βάσει του περιβάλλοντος, ενώ γίνεται δεκτό ότι ακόμη και ο χαρακτήρας μπορεί να επηρεαστεί, τουλάχιστον όσον αφορά τα επίκτητα στοιχεία του. Στην εποχή μας ο αναπτυσσόμενος τεχνικός πολιτισμός περιορίζει την έμμεση επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος στην ανθρώπινη ζωή (διατροφή, ενδυμασία, συμπεριφορά, διασκέδαση και άλλες εκδηλώσεις), ωστόσο είναι δύσκολο να αναιρεθεί πλήρως η επίδραση αυτή. Π.χ. οι διατροφικές συνήθειες ενός λαού σχετίζονται κατά μεγάλο μέρος με τα προϊόντα που ευδοκίμουν στη συγκεκριμένη χώρα και με το κλίμα που επικρατεί σε αυτή.

Διαπιστώνουμε, δηλαδή, πως παρά το γεγονός ότι ο τεχνικός πολιτισμός έχει κατορθώσει να μειώσει τον αντίκτυπο που έχει η γεωγραφική θέση και το κλίμα ενός τόπου στις συνήθειες των ανθρώπων, εντούτοις υπάρχουν ακόμη αρκετές πτυχές του ανθρώπινου βίου που βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με τους φυσικούς αυτούς παράγοντες.

Συντακτική ανάλυση

Μουσικήν [...] πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος (ἐστί) ἀσκεῖν: Κύρια πρόταση

ὄφελος (ἐστί): Απρόσωπη έκφραση. ἀσκεῖν: Τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση. Ὡς υποκείμενο του απαρεμφάτου εννοείται σε αιτιατική το ἀνθρώπους από τη δοτική προσωπική ἀνθρώποις. πᾶσι: Κατηγορηματικός προσδιορισμός στο ἀνθρώποις. Μουσικήν: Αντικείμενο του απαρεμφάτου.

Ἄρκασι δὲ καὶ ἀναγκαῖον (ἐστί): Κύρια πρόταση

ἀναγκαῖον (ἐστί): Απρόσωπη έκφραση. Ὡς υποκείμενό της εννοείται το τελικό απαρέμφατο ἀσκεῖν. Ὡς υποκείμενο του απαρεμφάτου εννοείται σε αιτιατική το Ἄρκαδας, από τη δοτική προσωπική Ἄρκασι.

Παρὰ μόνοις γὰρ Ἄρκασι πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ νηπίων ἄδειν ἐθίζονται κατὰ νόμους τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας: Κύρια πρόταση

ἐθίζονται: Ρήμα. οἱ παῖδες: Υποκείμενο. ἄδειν: Τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο του ρήματος. Ὡς υποκείμενο του απαρεμφάτου τίθεται το οἱ παῖδες (ταυτοπροσωπία). τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας: Αντικείμενα του απαρεμφάτου. Παρὰ Ἄρκασι: Εμπρόθετος προσδιορισμός του τόπου. μόνοις: Κατηγορηματικός προσδιορισμός στο Ἄρκασι. πρῶτον: Επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου. ἐκ νηπίων: Εμπρόθετος προσδιορισμός του χρόνου (χρονική αφετηρία). κατὰ νόμους: Εμπρόθετος προσδιορισμός της συμφωνίας.

οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχωρίους ἤρωας καὶ θεοὺς ὕμνοῦσι: Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική στις λέξεις τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας της προηγούμενης πρότασης.

ὕμνοῦσι: Ρήμα. ἕκαστοι: Υποκείμενο. τοὺς ἤρωας καὶ θεοὺς: Αντικείμενα του ρήματος. τοὺς ἐπιχωρίους: Εμπρόθετος προσδιορισμός στο ἤρωας. κατὰ τὰ πάτρια: Εμπρόθετος προσδιορισμός της συμφωνίας. οἷς: Δοτική του μέσου.

μετὰ δὲ ταῦτα [...] πολλῇ φιλοτιμίᾳ χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις: Κύρια πρόταση

χορεύουσι: Ρήμα. Ὡς υποκείμενο εννοείται το οἱ παῖδες. μετὰ ταῦτα: Εμπρόθετος προσδιορισμός του χρόνου. φιλοτιμία: Δοτική του τρόπου. πολλῇ: Επιθετικός προσδιορισμός στο φιλοτιμία. κατ' ἐνιαυτὸν: Εμπρόθετος προσδιορισμός του χρόνου. τοῖς αὐληταῖς: Δοτική της συνοδείας. τοῖς Διονυσιακοῖς: Επιθετικός προσδιορισμός στο αὐληταῖς. ἐν τοῖς θεάτροις: Εμπρόθετος προσδιορισμός του τόπου.

Καὶ τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναί τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν (εἶναι) ἡγοῦνται: Κύρια πρόταση

ἡγοῦνται: Ρῆμα με υποκείμενο το εννοούμενο οὔτοι (οἱ Ἀρκάδες). αἰσχρὸν (εἶναι): Εἰδικό ἀπαρέμφατο -ἀπρόσωπη ἔκφραση- ως ἀντικείμενο του ρήματος. ἀρνηθῆναί: Τελικό ἀπαρέμφατο ως υποκείμενο της ἀπρόσωπης ἔκφρασης αἰσχρὸν (εἶναι). Ως υποκείμενο ἐννοεῖται σε αἰτιατική το αὐτοῦς (ετεροπροσωπία). μὴ γινώσκειν: Εἰδικό ἀπαρέμφατο ως ἀντικείμενο του ἀπαρεμφάτου ἀρνηθῆναί. τι: Ἀντικείμενο του ἀπαρεμφάτου μὴ γινώσκειν. τῶν μαθημάτων: Γενική διαιρετική. τῶν ἄλλων: Ἐπιθετικός προσδιορισμός στο μαθημάτων. οὐδὲν: Ἐπιρρηματικός προσδιορισμός του ποσοῦ.

τὴν γε μὴν ὠδὴν οὐτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν: Κύρια πρόταση

δύνανται: Ρῆμα με υποκείμενο το εννοούμενο οὔτοι (οἱ Ἀρκάδες). ἀρνηθῆναι: Τελικό ἀπαρέμφατο ως ἀντικείμενο του ρήματος. Ως υποκείμενο του ἀπαρεμφάτου ἐννοεῖται ἐπίσης το οὔτοι (ταυτοπροσωπία). τὴν ὠδὴν: Ἀντικείμενο του ἀπαρεμφάτου. διὰ τὸ μανθάνειν: Ἐμπρόθετος προσδιορισμός της αἰτίας. πάντας: Ὑποκείμενο του ἑναρθρου ἀπαρεμφάτου μανθάνειν. κατ' ἀνάγκην: Ἐμπρόθετος προσδιορισμός του τρόπου.

οὔθ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι διὰ τὸ τῶν αἰσchrῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο: Κύρια πρόταση

δύνανται: Ἐννοεῖται ως ρῆμα της πρότασης, με υποκείμενο το εννοούμενο οὔτοι (οἱ Ἀρκάδες). ἀποτρίβεσθαι: Τελικό ἀπαρέμφατο ως ἀντικείμενο του ρήματος. Ως υποκείμενο του ἀπαρεμφάτου ἐννοεῖται ἐπίσης το οὔτοι (ταυτοπροσωπία). διὰ τὸ νομίζεσθαι: Ἐμπρόθετος προσδιορισμός της αἰτίας. τοῦτο: Ὑποκείμενο του ἑναρθρου ἀπαρεμφάτου νομίζεσθαι. τῶν αἰσchrῶν: Γενική κατηγορηματική διαιρετική. παρ' αὐτοῖς: Ἐμπρόθετος προσδιορισμός του τόπου.

Ταῦτά τέ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλοι παρεισαγαγεῖν οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν, ἀλλὰ θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπνον καὶ σκληρόν, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἡθῶν αὐστηρίαν: Κύρια πρόταση

δοκοῦσιν: Ρῆμα. οἱ πάλοι: Ὑποκείμενο ρήματος. παρεισαγαγεῖν: Εἰδικό ἀπαρέμφατο ως ἀντικείμενο του ρήματος. Ως υποκείμενο του ἀπαρεμφάτου τίθεται το οἱ πάλοι (ταυτοπροσωπία). Ταῦτά: Ἀντικείμενο του ἀπαρεμφάτου. μοι: Δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου. τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν: Ἐμπρόθετοι προσδιορισμοὶ του σκοποῦ (παρατηρεῖται ἀναστροφή της προθέσεως, που θα ἔπρεπε να προτάσσεται). θεωροῦντες / θεωροῦντες: Αἰτιολογικές μετοχές συνημμένες στο υποκείμενο του ρήματος. αὐτουργίαν / τὸ ἐπίπνον καὶ σκληρόν: Ἀντικείμενα της 1^{ης} μετοχῆς θεωροῦντες. τὴν ἐκάστων: Ἐπιθετικός προσδιορισμός στο αὐτουργίαν. ἐκάστων: Γενική υποκειμενική. συλλήβδην: Ἐπιρρηματικός προσδιορισμός του ποσοῦ. τὴν αὐστηρίαν: Ἀντικείμενο της 2^{ης} μετοχῆς θεωροῦντες. τὴν τῶν ἡθῶν: Ἐπιθετικός προσδιορισμός στο αὐστηρίαν. τῶν ἡθῶν: Γενική κτητική.

ἥτις αὐτοῖς παρέπεται διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψυχρότητα καὶ στυγνότητα τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς τόποις ὑπάρχουσιν: Δευτερεύουσα αναφορική προσδιοριστική στη λέξη τὴν αὐστηρίαν της προηγούμενης πρότασης.

παρέπεται: Ρῆμα. ἥτις: Ὑποκείμενο του ρήματος. αὐτοῖς: Ἀντικείμενο ρήματος. διὰ τὴν ψυχρότητα καὶ (διὰ τὴν) στυγνότητα: Ἐμπρόθετοι προσδιορισμοὶ της αἰτίας. τὴν τοῦ περιέχοντος: Ἐπιθετική μετοχή ως ἐπιθετικός προσδιορισμός στις λέξεις ψυχρότητα – στυγνότητα. τοῦ περιέχοντος: Ἐπιθετική μετοχή ως γενική κτητική. κατὰ τὸ πλεῖστον: Ἐμπρόθετος προσδιορισμός του ποσοῦ. ἐν τοῖς τόποις: Ἐμπρόθετος προσδιορισμός της στάσης σε τόπο. τὴν ὑπάρχουσιν: Ἐπιθετική μετοχή ως ἐπιθετικός προσδιορισμός στις λέξεις ψυχρότητα – στυγνότητα.

Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί, συνδυάζοντας κάθε πρωτότυπη λέξη της πρώτης στήλης με την κατάλληλη παραγωγική κατάληξη από τη δεύτερη στήλη:

Παραγωγή ρημάτων

πρωτότυπη λέξη παραγωγική κατάληξη παράγωγο ρήμα

ανάγκη	-εύω	αναγκάζω
βίος	-άζω	βιόω, -βιῶ
νόμος	-ίζω	νομίζω
παιάν	-άω, -ῶ	παιανίζω
παῖς (γεν. παιδ-ός)	-έω, -ῶ	παιδεύω
τρυφή	-ίζομαι	τρυφάω, -τρυφῶ
ὕμνος	-όω, -ῶ	ὕμνέω, -ὕμνῶ
χάρις	-ίζω	χαρίζομαι

Ασκήσεις

1. Να γράψετε από ποιο ουσιαστικό ή επίθετο παράγεται καθένα από τα παρακάτω ρήματα και να σημειώσετε την παραγωγική κατάληξή του:

παράγωγο ρήμα πρωτότυπη λέξη παραγωγική κατάληξη

ἐθίζω	ἔθος	-ίζω
δικάζω	δίκη	-άζω
χορεύω	χορός	-εύω
τιμάω, τιμῶ	τιμή	-άω, ῶ
θεωρέω, θεωρῶ	θεωρός	-έω, ῶ
πονέω, πονῶ	πόνος	-έω, ῶ
μαθητεύω	μαθητής	-εύω

2. Χρησιμοποιώντας το ρήμα **μανθάνω**:

α. να σχηματίσετε παράγωγες λέξεις της α.ε. που να δηλώνουν:

το πρόσωπο που ενεργεί: ὁ μαθητής

την ενέργεια / κατάσταση: ἡ μάθησις, ἡ μαθητεία

το αποτέλεσμα της ενέργειας: τὸ μάθημα.

β. να γράψετε δύο ομόρριζα επίθετα: μαθητικός, μαθητός

3. Με ποιους τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα επίθετα γνωστός, σχετικός, νομιστέον, στυγερός;

γνωστός: γινώσκειν

σχετικός: περιέχοντος

νομιστέον: νομίζεσθαι

στυγερός: στυγνότητα

Γ. Γραμματική

1. Αόριστος β´ ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο τύπος παρεισαγαγεῖν του κειμένου είναι τύπος απαρεμφάτου αορίστου β´ ενεργητικής φωνής.

Μερικά ρήματα δε σχηματίζουν τον αόριστο κατά το ρ. λύω με τις γνωστές καταλήξεις -(σ)α, -(σ)άμην. **Στον σχηματισμό των χρόνων εμφανίζουν τύπο αορίστου που ονομάζεται «αόριστος β´» και παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:**

α. διαφορετικό θέμα από εκείνο του ενεστώτα,

β. καταλήξεις οριστικής παρατατικού στην οριστική έγκλιση και

γ. καταλήξεις ενεστώτα στις υπόλοιπες εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους.

Σχηματισμός Οριστικής Αορίστου Β´

αύξησι	θέμα β´ αορίστου	καταλήξεις παρατατικού
ε.φ. ἔ	- βαλ -	ον

μ.φ. έ - βαλ - όμην

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων Αορίστου Β´

θέμα β´ αορίστου καταλήξεις αντίστοιχων εγκλίσεων ενεστώτα

υποτακτική ε.φ. βάλ - ω

μ.φ. βάλ - ωμαι

ευκτική ε.φ. βάλ - οιμι

μ.φ. βαλ - οίμην

προστακτική ε.φ. βάλ - ε (β´ εν.)

μ.φ. βαλ - οϋ (β´ εν.)

απαρέμφατο ε.φ. βαλ - εἶν

μ.φ. βαλ - έσθαι

μετοχή ε.φ. βαλ - ών

βαλ - οϋσα

βαλ - όν

μ.φ. βαλ - όμενος

βαλ - ομένη

βαλ - όμενον

Παρατηρήσεις

- Το απαρέμφατο ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. είπεῖν, βαλεῖν, έλθεῖν.

- Η μετοχή ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος, π.χ. είπων, είπόν, και στην παραλήγουσα στο θηλυκό γένος, π.χ. είποϋσα.

- Το απαρέμφατο μ.φ. τονίζεται στην παραλήγουσα, π.χ. άφικέσθαι, βαλέσθαι.

- Το β´ εν. προστακτικής μ.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. άφικοϋ, βαλοϋ. Τονίζεται στην παραλήγουσα, όταν ο τύπος της προστακτικής είναι μονοσύλλαβος και σύνθετος με δυσύλλαβη πρόθεση, π.χ. παράσχου (ρ. παρέχομαι), αλλά άντιλαβοϋ (ρ. άντιλαμβάνομαι).

- Το β´ εν. προστακτικής αορίστου β´ ε.φ. των ρ. έρχομαι, εύρίσκω, λαμβάνω, λέγω και όράω, -ω τονίζεται στη λήγουσα, όταν το ρήμα δεν είναι σύνθετο: έλθέ, εύρέ, λαβέ, είπέ, ίδέ, αλλά άπελθε, παράλαβε.

- Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στους ακόλουθους πίνακες και να τονίσετε τους τύπους:

Κλίση αορίστου β´

Ενεργητική φωνή (ρ. μανθάνω)

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α´εν.	ἔ-μαθ-ον	μάθ-ω	μάθ-οιμι	—
β´εν.	ἔμαθες	μάθης	μάθοις	μάθ-ε
γ´εν.	ἔμαθε	μάθη	μάθοι	μαθέτω
α´πληθ.	ἐμάθομεν	μάθωμεν	μάθοιμεν	—
β´πληθ.	ἐμάθετε	μάθητε	μάθοιτε	μάθετε
γ´πληθ.	ἔμαθον	μάθωσιν	μάθοιεν	μαθόντων

απαρέμφατο: μαθεῖν,

μετοχή: μαθ-ών, μαθοῦσα, μαθόν

Μέση φωνή (ρ. γίγνομαι)

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α´εν.	ἐ-γεν-όμην	γέν-ωμαι	γεν-οίμην	—
β´εν.	ἐγένου	γένη	γένοιο	γεν-οῦ
γ´εν.	ἐγένετο	γένηται	γένοιτο	γενέσθω
α´πληθ.	ἐγενόμεθα	γενώμεθα	γενοίμεθα	—
β´πληθ.	ἐγένεσθε	γένησθε	γένοισθε	γένεσθε
γ´πληθ.	ἐγένοντο	γένωνται	γένοιντο	γενέσθων

απαρέμφατο: γεν-έσθαι,

μετοχή: γενόμενος, γενομένη, γενόμενον

Πίνακας συνηθέστερων ρημάτων με αόριστο β´

ρήμα	β´ αόριστος οριστικής	β´ αόριστος υποτακτικής
ἄγω	ἤγαγον	ἀγάγω
αἴρω	εἶλον	ἔλω
αἰσθάνομαι	ἤσθόμην	αἴσθωμαι
ἁμαρτάνω	ἤμαρτον	ἁμάρτω

ἀποθνήσκω	ἀπέθανον	ἀποθάνω
ἀφικνούμαι	ἀφικόμην	ἀφίκωμαι
βάλλω	ἔβαλον	βάλω
γίγνομαι, εἶμι	ἐγενόμην	γένωμαι
ἔρχομαι	ἦλθον	ἔλθω
εὐρίσκω	εὔρον, ηὔρον	εὔρω
ἔχω	ἔσχον	σχῶ
λαγχάνω	ἔλαχον	λάχω
λαμβάνω	ἔλαβον	λάβω
λανθάνω	ἔλαθον	λάθω
λέγω	εἶπον	εἶπω
λείπω	ἔλιπον	λίπω
μανθάνω	ἔμαθον	μάθω
ὄρῶ	εἶδον	ἴδω
πάσχω	ἔπαθον	πάθω
πίπτω	ἔπεσον	πέσω
τυγχάνω	ἔτυχον	τύχω
τρέχω	ἔδραμον	δράμω
φέρω	ἤνεγκον	ἐνέγκω
φεύγω	ἔφυγον	φύγω

2. Η κλίση των ουσιαστικών ἢ γυνή, ὀή παῖς

- Με τις καταλήξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ. ἢ γυνή	αἱ γυναῖκ-ες
γεν. τῆς γυναικ-ός	τῶν γυναικ-ῶν
δοτ. τῆ γυναικ-ί	ταῖς γυναιξί(ν) (<γυναικ-σί)
αιτ. τήν γυναῖκ-α	τάς γυναῖκ-ας
κλητ. (ῶ) γύν-αι	(ῶ) γυναῖκ-ες

Το ουσιαστικό παῖς κλίνεται και στους δύο αριθμούς σύμφωνα με τα οδοντικόληκτα της γ' κλίσης, παρουσιάζει όμως ανωμαλίες στην κλητική ενικού και στον τονισμό της γενικής πληθυντικού.

- Με τις καταλήξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ. ὁ παῖς	οἱ παῖδ-ες
γεν. τοῦ παιδ-ός	τῶν παιδ-ων
δοτ. τῷ παιδ-ί	τοῖς παισί(ν) (< παιδ-σί)
αιτ. τὸν παῖδ-α	τοὺς παῖδ-ας
κλητ. (ῶ) παῖ	(ῶ) παῖδ-ες

3. Η οριστική αντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό

- Ο τύπος αὐτοῖς του κειμένου είναι τύπος της αντωνυμίας αὐτός, αὐτή, αὐτό, η οποία άλλοτε είναι οριστική και άλλοτε επαναληπτική.

- **Οριστική είναι, όταν χρησιμοποιείται για να ορίσει κάτι, δηλαδή για να το ξεχωρίσει από άλλα, π.χ. Αὐτὸς δὲ τὸ πεζὸν ἀπήγεν εἰς τὴν Μήθυμναν τὸ στρατόπεδον ἐμπρήσας.**

- **Επαναληπτική είναι, όταν επαναλαμβάνει κάτι για το οποίο έχει ήδη γίνει λόγος.** Με τη σημασία αυτή χρησιμοποιείται στις πλάγιες πτώσεις και αντικαθιστά τύπους της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου, π.χ. Παραλαβοῦσα γὰρ τοὺς Ἑλληνας ἀνόμως ζῶντας καὶ σποράδην οἰκοῦντας, καὶ τοὺς μὲν ὑπὸ δυναστειῶν ὑβριζομένους, τοὺς δὲ δι' ἀναρχίαν ἀπολλυμένους, τούτων τῶν κακῶν αὐτοὺς ἀπήλλαξεν.

- Η αντωνυμία αυτή κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο β' κλίσης σε -ος, -η, -ον χωρίς το τελικό -ν στους τύπους του ενικού στο ουδέτερο γένος.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους αορίστου β' των ρημάτων λαμβάνω και εύρισκομαι που ζητούνται στην πρώτη στήλη:

	λαμβάνω	εύρισκομαι
γ' εν. υποτ.	λάβη	εὔρηται
β' πληθ. ευκτ.	λάβοιτε	εὔροισθε
β' εν. προστ.	λαβέ	εὔροῦ
γ' πληθ. προστ.	λαβόντων	εὔρέσθων

απαρέμφατο	λαβεῖν	εὐρέσθαι
ονομ. εν. αρσ. μτχ.	λαβών	εὐρόμενος

2. Στις ακόλουθες προτάσεις να συμπληρώσετε τους τύπους αορίστου β' και τις πτώσεις των ουσιαστικών που ζητούνται:

α. Πολλοὶ δὲ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἠξιώθησαν καὶ τιμῶν καλλίστων **ἔτυχον** (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. τυγχάνω) καὶ τοῖς ἑαυτῶν **παισί** (δοτ. πληθ. ουσ. παῖς) καλλίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον **κατέλιπον** (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. καταλείπω).

β. Αἶ τε **γυναῖκες** (ονομ. πληθ. ουσ. γυνή) αὐτοῖς τολμηρῶς **ξυνεπελάβοντο** (γ' πληθ. οριστ. μ.φ. ρ. ξυνεπιλαμβάνομαι = υποστηρίζω) βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ.

γ. Φημί χρῆναι τοὺς μὲν γονέας τοὺς ἡμετέρους αὐτῶν καὶ τοὺς **παῖδας** (αιτ. πληθ. ουσ. παῖς) καὶ τὰς **γυναῖκας** (αιτ. πληθ. ουσ. γυνή) καὶ τὸν ὄχλον τὸν ἄλλον ἐκ τῆς πόλεως **ἀπελθεῖν** (απαρ. ε.φ.ρ. ἀπέρχομαι).

3. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους αορίστου β' και να μεταφράσετε τις φράσεις:

α. Περὶ τούτων οὐδεὶς ἂν τολμήσειεν **ἀντειπεῖν** ὡς οὐ τὴν μὲν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἔχομεν, πολιτεία δ' ἀρίστη παρὰ μόνοις ἡμῖν ἔστιν. [Μτφρ: Σχετικά με αυτά, κανείς δεν θα τολμούσε να αντικρούσει ότι από τη μια μεριά δεν έχουμε περισσότερη εμπειρία από τους υπόλοιπους, από την άλλη ότι εμείς έχουμε το καλύτερο πολίτευμα.]

ἀντειπεῖν: απαρέμφατο αορίστου β' ενεργητικής φωνής του ρήματος ἀντιλέγω

β. Τὸ ἀγαθὸν **τυχὸν** (= το τυχαίο καλό) ἂν **λάβοι** μεταβολήν, τὸ δὲ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς **γενόμενον** βεβαιωτέρως ἂν ἔχοι (= θα ἦταν πιο σταθερό). [Μτφρ: Το τυχαίο καλό θα μπορούσε να μεταβληθεῖ, αλλά αυτό που θα γινόταν από εμάς τους ίδιους θα ἦταν πιο σταθερό.]

τό τυχόν: ονομαστική ενικού αριθμού, ουδετέρου γένους, μετοχής ενεργητικής φωνής αορίστου β' του ρήματος τυγχάνω

λάβοι: γ' ενικό πρόσωπο ευκτικής αορίστου β' ενεργητικής φωνής του ρήματος λαμβάνω

τό γενόμενον: ονομαστική ενικού αριθμού, ουδετέρου γένους, μετοχής μέσης φωνής αορίστου β' του ρήματος γίνομαι

γ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ **ἀντανήγαγε** (= δεν ἐβγαίνει στο πέλαγος, για να τους αντιμετωπίσει) Λύσανδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ὄψῃ ἦν (= ἦταν αργά), ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. [Μτφρ: Αλλά επειδὴ ο Λύσανδρος δεν ἐβγαλε τα πλοία του στα ανοικτά για να τους αντιμετωπίσει, και ἦταν αργά, ἀπέπλευσαν πίσω στους Αιγὸς ποταμούς.]

ἀντανήγαγε: γ' ενικό πρόσωπο οριστικής αορίστου β' ενεργητικής φωνής του ρήματος ἀντανάγω

δ. Ἐγὼ δ' ὑμῖν παρέξομαι μάρτυρας τοὺς ἐξ ἀρχῆς παραγενομένους ὡς οὐκ **ἐπελαβόμεν** (= δεν πήρα στην κατοχή μου) τῶν χρημάτων. [Μτφρ: Εγώ όμως θα σας παρουσιάσω ως μάρτυρες εκείνους που παρευρίσκονταν από την αρχή για το ότι δεν πήρα τα χρήματα.]

ἐπελαβόμεν: α' ενικό πρόσωπο οριστικής αορίστου β' μέσης φωνής του ρήματος ἐπιλαμβάνομαι

4. Να αναγνωρίσετε τη χρήση της αντωνυμίας αὐτός, αὐτή, αὐτό στις παρακάτω φράσεις:

α. Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἴους δεῖ (= τέτοιους που πρέπει) ποιεῖν, Εὐριπίδην δὲ οἴοι εἶσιν.

= Οριστική

β. Αὐτοὶ δ' ἐστὲ μάλιστα ἐμποδῶν τῇ αὐτονομίᾳ.

= Οριστική

γ. Καὶ γὰρ αὐτὸς Μένων ἐβούλετο ἰέναι (= να πάει).

= Οριστική

δ. Ἀρίστιππος ἔρχεται πρὸς Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχιλίους ξένους.

= Επαναληπτική, χρησιμοποιείται στη θέση του ονόματος Κύρον